

První nález můry *Noctua interjecta* Hübner, 1803 na Šumavě s poznámkami k šíření druhu v České republice (Lepidoptera: Noctuidae)

The first record of noctuid moth *Noctua interjecta* Hübner, 1803 on the Bohemian Forest Region with the notes to diffusion of the species in the Czech Republic (Lepidoptera: Noctuidae)

Jan Šumpich

Entomologický ústav AV ČR, Branišovská 31/1160, CZ-37005 České Budějovice, Česká republika
jansumpich@seznam.cz

Abstract

The noctuid *Noctua interjecta* Hübner, 1803 was recorded in the Bohemian Forest (= Šumava Mts.) for the first time, it is the southernmost occurrence in the Czech Republic today and simultaneously in the highest altitude. An additional faunistic data from the Czech Republic are given and the eastward expanding of this kind is documented. Historical occurrence in Moravia is discussed, the available details of faunistic data are mentioned.

Key words: Lepidoptera, *Noctua interjecta*, spreading, faunistics, Czech Republic

Úvod

Osenice západní (*Noctua interjecta* Hübner, 1803) je druhem s evropským, resp. atlantome-diteráním rozšířením. Jsou rozlišovány dva poddruhy: ssp. *interjecta* Hübner, 1803 a ssp. *caliginosa* Schawerda, 1919.

Nominátní taxon *interjecta* byl Hübnerem popsán z jižní Evropy bez bližšího určení a vyskytuje se v Alpách a na jih a západ od nich (včetně Španělska, Portugalska, Korsiky, Sardinie, Apeninského poloostrova), východně od Alp probíhá současná hranice rozšíření podél dalmatského pobřeží až do Řecka a Bulharska (několik nálezů pochází i z jihu Rumunska) (FIBIGER 1993). SKOU (1991) uvádí, že rozšíření zasahuje až na Kavkaz a do malé Asie, přítomnost druhu v Turecku potvrzují NOWACKI & FIBIGER (1996).

Taxon *caliginosa* byl původně Schawerdou popsán jako varieta druhu *Agrotis interjecta*, přičemž v originálním popisu není stanovena typová lokalita. HEATH & EMMET (1979) uvádějí jako typovou lokalitu Ostravu [„Austria, Mährisch-Ostrau“], kterou akceptuje i FIBIGER (1993), kdežto POOLE (1989) považuje za typovou lokalitu severní Itálii. Tento poddruh znamenal v posledních 40 letech znatelné rozšíření svého areálu (FIBIGER 1993), v současnosti se vyskytuje ve střední Evropě, v zemích Beneluxu, přes severní Francii zasahuje až do jižních a středních částí Britských ostrovů, na severu zasahuje do jižních částí Dánska a Švédska. V Alpách se oba poddruhy vyskytují sympatricky (cf. FIBIGER 1993).

MATERIÁL A METODIKA

Přehled lokalit je uveden postupně od severu k jihu a poté od západu k východu s využitím čtyřmístných kódů faunistických mapových polí, ty jsou převzaty z práce Pruner & Míka (1996). Ve výčtu známých faunistických dat k jednotlivým mapovým polím jsou v zájmu komplexnosti uvedeny i odkazy na již publikované zdroje (v originálních pracích většinou uvedení těchto kódů chybí) a rok zjištění druhu.

Použité zkratky: PR – přírodní rezervace, NPR – národní přírodní rezervace, PP – přírodní památka.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Přehled lokalit výskytu *Noctua interjecta* v České republice

Bohemia: 5257: Horní Maxov, Malá strana, 850 m n.m., 2003 (KRAMPL & MAREK 2003). – **5349:** Bystřany, 1989, 1990 (DUCHEK & SKOUPÝ 1992), 30. 7. 2002, 1 ex., K. Dufek leg. et det., coll. T. Dobrovský. – **5450:** Církvice, 10. 8. 2001, 1 ex., 17. 8. 2001, 1 ex., 16. 7. 2004, M. Žemlička leg., det. et coll. Oparno, NPR Lovoš, 18. 7. 2003, 6 ex., T. Dobrovský leg., det. et coll. Litoměřice, NPP Bílé stráně, 31. 7. 2000, 1 ex., 3. 8. 2000, 1 ex., 21. 7. 2001, 2 ex., 24. 7. 2001, 1 ex., 7. 8. 2001, 2 ex., 22. 8. 2001, M. Žemlička leg., det. et coll., 2 ex. coll. J. Šumpich. Litoměřice, PP Radobýl, 5. 7. 2002, 1 ex., 19. 7. 2002, 1 ex., 31. 7. 2003, 1 ex., M. Žemlička leg., det. et coll., 1 ex., coll. J. Liška, 1. 8. 2003, 1 ex., T. Dobrovský leg., det. et coll. – **5451:** Horní Řepčice, 19. 8. 2005, 2 ex., T. Dobrovský leg., det. et coll. – **5454:** Doksy, Strážov, 31. 7. 2002, 1 ex., L. Maršík leg., det. et coll. (KRAMPL & MAREK 2003, v práci je uvedena lokalita bez bližších údajů). – **5548:** Břvany, PR Písečný vrch, 26. 7. 2004, 1 ex., J. Šumpich leg., det. et coll. – **5549:** Třtěno, PP Třtěnské stráně, 18. 7. 2004, 1 ex., M. Žemlička leg., det. et coll. – **5554:** Bělá pod Bezdězem, 27. 8. 2002, 1 ex., 11. 8. 2004, 1 ex., L. Maršík leg., det. et coll. (KRAMPL & MAREK 2003, v práci je uvedena lokalita bez bližších údajů). – **5840:** Střížov, 1984, 1985 (BERÁNKOVÁ & NOVÁK 1986, 1990). – **5842:** Sokolov, 2001, 2003 (KRAMPL & MAREK 2003). – **5853:** Praha – Vysočany, 28. 8. 2005, 1 ex., T. Dobrovský leg., det. et coll. – **5960:** Kunětice, Kunětická hora, 1999 (MIKÁT et al. 2003). – **6050:** Svatý Jan pod Skalou, 2003 (LIŠKA & PETRŮ 2006); Srbsko, 6. 8. 2004, 1 ex., L. Maršík leg., det. et coll. – **6051:** Vonoklasy, 24. 7. 2004, 1 ex., J. Liška leg., det. et coll. Karlík, 29. 7. 2005, 1 ex., T. Dobrovský leg., det. et coll. Bubovice, lom Paraple, 5. 8. 2004, 1 ex., L. Maršík leg., det. et coll. – **6153:** Těptín, 2002 (ČILA 2005), později 27. 7. 2004, 1 ex., 3. 8. 2004, 1 ex., P. Číla leg. et det., coll. J. Liška, 23. 7. 2004, 1 ex., 8. 8. 2004, 1 ex., P. Číla leg. et det., coll. J. Šumpich. – **6160:** Nasavrky – Libáň, PR Strádovské peklo, 18. 8. 2005, 1 ex., J. Šumpich leg., det. et coll. – **6654:** Sezimovo Ústí, 10. 8. 2004, V. Feik leg. et det., coll. J. Skyva. – **7048:** Borová Lada, Knížecí Pláně, 1000 m n.m., 13. 8. 2005, 1 ex., J. Šumpich leg., det. et coll.

Moravia: 6175: Ostrava, pravděpodobně začátek 20. století¹ (HEATH & EMMET 1979, FIBIGER 1993). – **6761:** Třebíč, 1928–1942² (KRAMPL & MAREK 2003, v práci je uvedena lokalita bez bližších údajů). – **6765:** Brno, před rokem 1912 (SKALA 1912–1913).

Zhodnocení výskytu *Noctua interjecta* v České republice

Přestože severovýchodní Morava je považována za typovou lokalitu poddruhu *caliginosa* Schawerda, 1919 (viz Úvod), za první spolehlivé údaje z České republiky jsou považovány až nálezy ze západních Čech z poloviny 80. let minulého století (BERÁNKOVÁ & NOVÁK 1986, 1990, LAŠTŮVKA et al. 1993). Poté byl výskyt druhu v Čechách ověřen na několika dalších místech, z nichž některá byla zveřejněna v příspěvcích několika autorů (DUCHEK & SKOUPÝ

¹ Konkrétní doklad z Ostravy není v žádné z uvedených prací citován, je možné, že tato lokalizace vyplývá z nálezu v nedaleké polské části Slezska (Bielitz [=Bielsko-Biala], 1908), cf. SKALA (1923–1924).

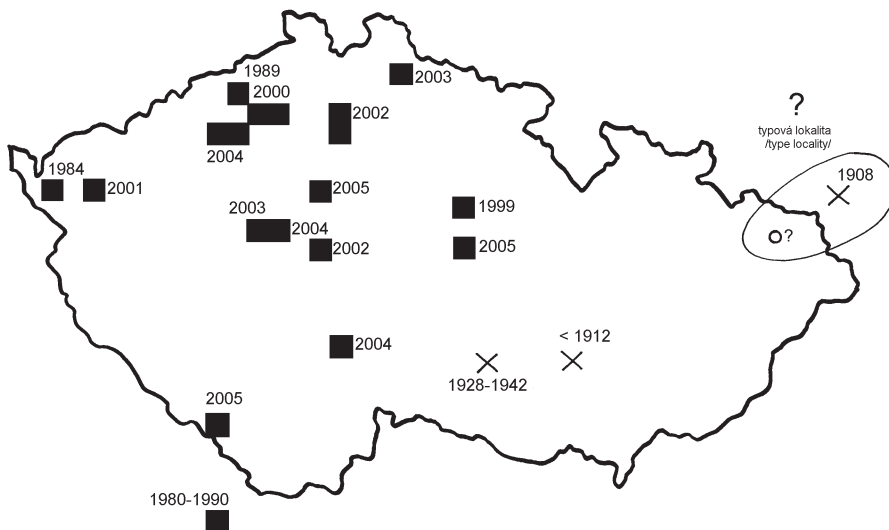
² Dokladový materiál k tomuto údaji (1 ex.) byl dohledán v rámci revize sbírky Františka Diase z Raškovice u Frýdku Místku (V. Bělín revid.), lokalitní štítek obsahoval „Třebíč | leg. Růžička“ (V. Bělín, osobní sdělení). Antonín Růžička entomologicky působil na Třebíčsku v letech 1928–1943 (cf. RŮŽIČKA 1937, KOLEŠKA 1991), z tohoto období lze také předpokládat nález *N. interjecta* v Třebíči. Současný stav ani místo uložení této sbírky není autorovi znám.

1992, KRAMPL & MAREK 2003, ČÍLA 2005, LIŠKA & PETRŮ 2006). Faunistické údaje z České republiky do roku 2003 včetně literárních údajů z počátku 20. století na Moravy shrnují KRAMPL & MAREK (2003), tito autoři zároveň podrobně komentují subrecentní šíření druhu ze sousedního Saska do Čech a diskutují možnost trvalejšího výskytu druhu na Moravě v minulosti.

Výrazná expanze na území Čech nastala dle nashromážděných dat až po roce 2000, kdy se *N. interjecta* postupně stala takřka běžným druhem, nejprve na řadě stepních lokalit v Českém středohoří. Stanovit zcela přesně posloupnost šíření a přesný rok osídlení nových lokalit je však velmi problematické, mimo jiné i s ohledem na noční aktivitu imág a relativně nízký počet pravidelně a intenzivně sledovaných lokalit v České republice. V tomto ohledu byl zřejmě nástup druhu zachycen nejpřesněji v Posázaví na lokalitě Těptín, kde je motýlí fauna velmi intenzivně (s vysokou frekvencí sběrů během jednotlivých sezón) sledována od roku 1972 (ČÍLA 2002, 2005). Na této lokalitě byl druh v roce 2004 pozorován dokonce v neobvykle vysoké početnosti (v řádu desítek jedinců pozorovaných během jedné noční exkurze, P. Číla, osobní sdělení). Je zajímavé, že např. na pražských lokalitách (v kontrastu s početnou entomologickou základnou v hlavním městě) byl druh zjištěn o poznání později, než např. v Českém krasu nebo v již citovaném Těptíně.

Lze předpokládat, že výskyt v okolí Sezimova Ústí v jižních Čechách souvisí s postupující expanzí ze severočeských a následně středoeeských ohnisek výskytu. Je však otázkou, zda zjištění druhu ve vrcholových partiích Šumavy je také důsledkem tohoto vlivu, a to zvláště s ohledem na prokázaný výskyt ssp. *caliginosa* v nedalekém Horním Rakousku po roce 1980 (cf. FIBIGER 1993, HUEMER & TARMANN 1993, MALICKY et al. 2000), viz Obr. 1.

Předpokládaným šířením druhu východním resp. jihovýchodním směrem lze v krátké době očekávat proniknutí druhu i na území Moravy (viz aktuálně prokázaný výskyt v Že-

Obr. 1. Mapa s vyznačenými lokalitami *Noctua interjecta* Hübner, 1803 v České republice s rokem prvního zjištění. Křížek – nález do roku 1940, plný čtverec – nález po roce 1980, prázdné kolečko – Ostrava, typová lokalita dle HEATH & EMMET (1979).

Fig. 1. Map with marked localities of *Noctua interjecta* Hübner, 1803 in the Czech Republic with the year of the first finding. Cross – records before 1940, full square – records after 1980. Open circles – Ostrava, type locality after HEATH & EMMET (1979).

lezných horách u Nasavrky), přičemž dohledané podrobnosti k publikovanému údaji z Třebíče zvyšují pravděpodobnost výskytu druhu na Moravě již v minulosti (cf. KRAMPL & MAREK 2003).

Podobně je zřejmě otázkou času, kdy druh překoná geografickou bariéru Jizerských hor a osídlí jižní oblasti Polska. V současnosti je druh v Polsku znám pouze v jeho severozápadních částech (BUSZKO & NOWACKI 2000).

ZÁVĚR

V příspěvku je uveden přehled dosud známých míst výskytu můry *Noctua interjecta* Hübn., 1803 v České republice. Recentní výskyt v Čechách byl dosud doložen z osmi lokalit v západních, středních, severních a východních Čechách, předložená zpráva přináší konkrétní fenologická data z dalších 15 lokalit, z toho ve dvou případech poprvé pro jižní Čechy. Zjištění druhu na Šumavě je v současné době nejj jižnějším místem výskytu v České republice, přičemž se zároveň jedná o nejvýše položenou známou lokalitu.

Poděkování. Faunistická data z lokalit Knížecí Pláně a Nasavrky – Libáň byla pořízena v rámci projektu vytváření národní soustavy monitorování biodiverzity ČR (VaV/610/4/01). Autor zároveň děkuje všem kolegům – autorům faunistických dat uvedených v přehledu studovaného materiálu za jejich poskytnutí a panu V. Bělnovi za poskytnutí detailních informací k historickému dokladu druhu z Třebíče.

LITERATURA

- BERÁNKOVÁ J. & NOVÁK I., 1986: Faunistic records from Czechoslovakia. Lepidoptera: Noctuidae. *Acta Entomologica Bohemoslovaca*, 83: 474.
- BERÁNKOVÁ J. & NOVÁK I., 1990: Zajímavé nálezy můrovitých (Lep., Noctuidae) v západních Čechách [Interesting finds of moths (Lep., Noctuidae) in Western Bohemia]. *Zprávy Muzea Západočeského Kraje – Přírodní vědy*, 40: 79–92 (in Czech).
- BUSZKO J. & NOWACKI J., 2000: *The Lepidoptera of Poland. A Distributional Checklist*. Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Poznań – Toruń, 178 pp.
- ČILA P., 2002: Výsledky faunistického průzkumu motýlů (Lepidoptera) v okolí obce Těptín (střední Čechy) [Results of a faunistic research of Lepidoptera in the Těptín village (central Bohemia) and its environs]. *Klapalekiana*, 38: 11–25 (in Czech).
- ČILA P., 2005: Výsledky faunistického průzkumu motýlů (Lepidoptera) v okolí obce Těptín (střední Čechy) II [Results of a faunistic research of Lepidoptera in the Těptín village (central Bohemia) and its environs II]. *Klapalekiana*, 41: 11–16 (in Czech).
- DUCHEK K. & SKOUPÝ J., 1992: Motýli okresu Teplice [The Lepidoptera of the district Teplice]. *Zprávy České společnosti entomologické*, 28: 87–104 (in Czech).
- FIBIGER M., 1993: *Noctuidae Europaeae*. Volume 2. Noctuinae II. Entomological Press, Soro, 230 pp.
- HEATH J. & EMMET A.M. (eds), 1979: *The moths and butterflies of Great Britain and Ireland*. Vol. 9. Harley Books, London, 288 pp.
- HUEMER P. & TARMANN G., 1993: *Die Schmetterlinge Österreichs*. Tiroler Landesmuseum Ferdinandeum, Innsbruck, 224 pp.
- KOLEŠKA Z., 1991: Seznam biografii československých entomologů (entomologové nežijící) I/13 [List of biography of Czechoslovak entomologists (entomologists no-living) I/13]. *Zprávy České společnosti entomologické*, 27: 453–492 (in Czech).
- KRAMPL F. & MAREK J., 2003: Faunisticky významné nálezy motýlů (Lepidoptera) v Jizerských horách, Česká republika, v letech 1999 – 2003 a ekologicko-geografické poznámky k šíření některých druhů [Important faunistic records of moths and butterflies (Lepidoptera) of the Jizerské hory Mts., Czech Republic, from the years 1999 – 2003, with some eco-geographical remarks to expanding species]. *Sborník Severočeského Muzea – Přírodní Vědy*, 23: 127–174 (in Czech).
- LAŠTŮVKA Z., ELSNER V., GOTTWALD A., JANOVSKÝ M., LIŠKA J., MAREK J. & POVOLNÝ D., 1993: *Katalog motýlů moravskoslezského regionu [Katalog von Faltern der mährisch-schlesischen Region]*. Agronomická fakulta Vysoké školy zemědělské v Brně, Brno, 130 pp. (in Czech and German)
- LIŠKA J. & PETRŮ M., 2006: Motýli (Lepidoptera) okolí Svatého Jana pod Skalou [Lepidoptera in the vicinity of

- Svatý Jan pod Skalou]. *Fragmenta Ioannea Collecta*, 2: 11-19 (in Czech).
- MALICKÝ M., HAUSER E., HUEMER P. & WIESER C., 2000: Verbreitungsatlas der Tierwelt Österreichs: Noctuidae sensu classico. *Stapfia*, 74: 3–278.
- MIKÁT M., MARŠÍK M. & KAČÍREK A., 2003: Nové a zajímavé nálezy můrovitých (Lepidoptera, Noctuidae) z východních Čech [Some new and interesting records of noctuids (Lepidoptera, Noctuidae) in East Bohemia]. *Acta Musei Reginaehradecensis s. A.*, 29: 95–102 (in Czech).
- NOWACKI J. & FIBIGER M., 1996: Noctuidae, pp 251–293. In: *The Lepidoptera of Europe. A Distributional Checklist*, KARSHOLT O. & RAZOWSKI J. (eds) Apollo Books, Stenstrup, 380 pp.
- POOLE R. W., 1989: *Lepidopterum Catalogus (New Series). Noctuidae 1-3*. EJ Brill/Flora & Fauna Publications, Leiden, New Yourk, Kobenhavn, Köln, 1314 pp.
- PRUNER L. & MIKA P., 1996: Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny [List of settlements in the Czech Republic with associated map field codes for faunistic grid mapping system]. *Klapalekiana*, 32 (Suppl.): 1–175 (in Czech).
- RŮŽIČKA A., 1937: Zajímavější druhy Macrolepidoptera na Třebíčsku [Interessante Arten der Macrolepidopteren der Umgebung von Třebíč]. *Sborník Přírodovědeckého klubu Západo-moravského muzea v Třebíči za rok 1936*, 1: 28–33 (in Czech).
- SKALA H., 1912–1913: Die Lepidopterenfauna Mährens. *Verhandlungen der Naturforscher Verein Brünn*, 50: 63–241, 51: 115–377.
- SKALA H., 1923–1924: Beitrag zur Lepidopteren fauna Mährens und Schlesiens. *Zeitschrift für Österreichische Entomologisch - Verein*, 8: 69–74, 82–87; 9: 42–44, 53, 73–75, 81–85, 93–95, 103–105, 114–116.
- SKOU P., 1991: *Nordens Ugler. Handbog over de i Danmark, Norge, Sverige, Finland og Island forekommende arter af Herminiidae og Noctuidae (Lepidoptera)* [The Norse Noctuids. The field guide to the Herminiidae and Noctuidae (Lepidoptera) of Denmark, Norway, Sweden, Finland and adjacent islands]. *Danmarks Dyreliv* 5, Stenstrup, 565 pp. (in Danish).

Received: 27 March 2006
Accepted: 2 May 2006

